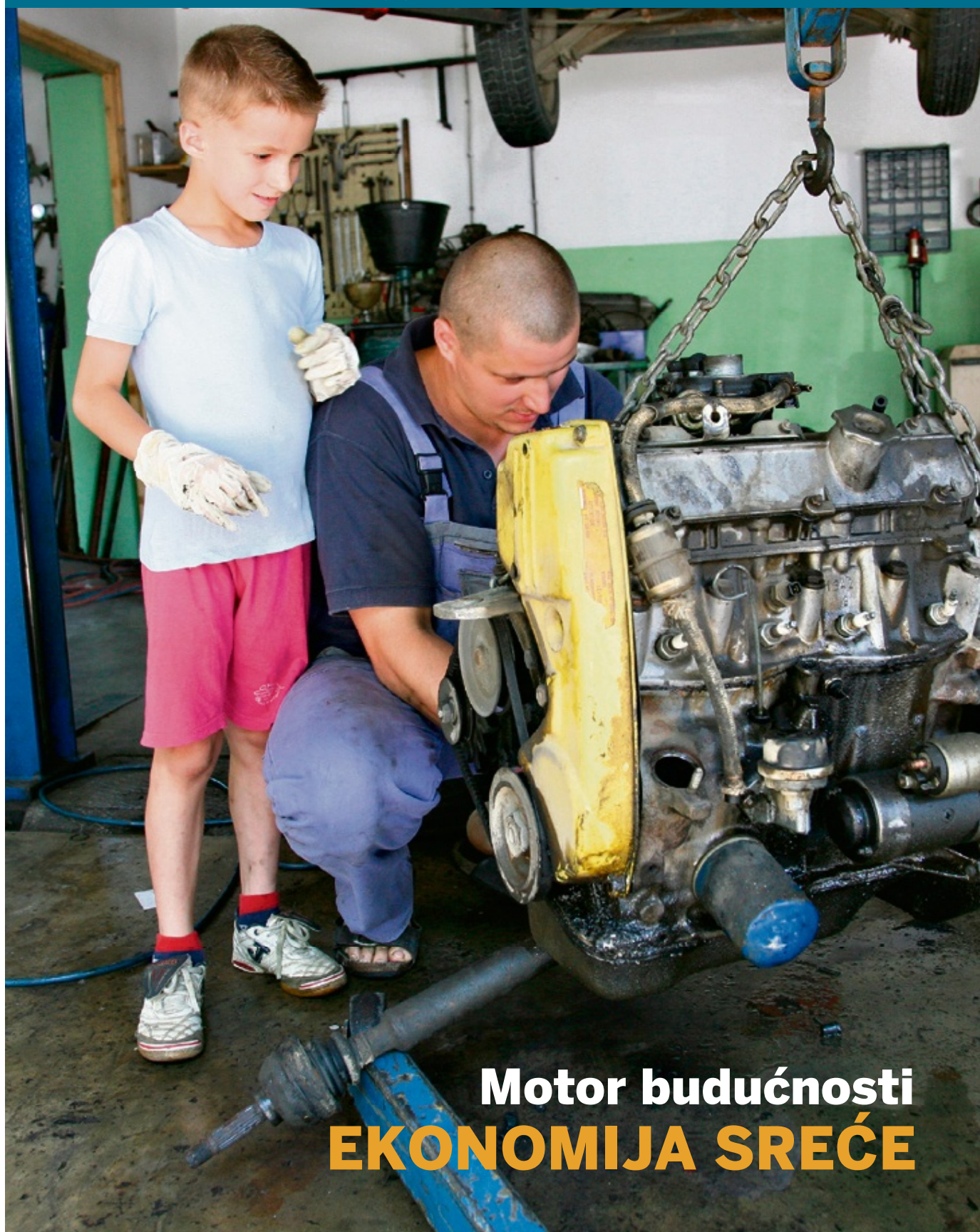

PRILIKA

POLITIKA	4
EKOLOGIJA	6
EKONOMIJA	10
ŠKOLA MOLITVE	20
SPORT	28

MJESEČNI MAGAZIN GLASA KONCILA • BROJ 2 (26) • VELJAČA 2010.

Motor budućnosti
EKONOMIJA SREĆE

SADRŽAJ VELJAČA 2010.

4

Politika

Hoće li novi hrvatski predsjednik uspjeti prizemljiti staru boljku: stranačko političko menadžerstvo?

6

Ekologija

Hrvatsko zakonodavstvo golf tretira kao jedan od najvećih nacionalnih interesa koji, sve je razvidnije, postaje krtičnjak

8

Mediji

Neki loši prijedlozi iz Europskog parlamenta barem su nakratko svratili pozornost javnosti na utvrdi koja unatoč brojnim razlikama ujedinjuje »rastrkane« Hrvate - hrvatski jezik

14

Otac »novog lica Crkve«
Dijamantni pir svećeništva o. Bonaventure Dude podsjetio je i na suradnju poznatog bibličara s Glasom Koncila

16

Stilske vježbe

U početku su imale samo praktičnu primjenu, no u 20. stoljeću torbe su postale statusnim simbolom. Kako ih odabrati i nositi?

18

Psihologija

Kockanje je posljednjih godina postala sve raširenija pojava, od igara na sreću do kladionica, čije posljedice redovito trpe - najbliži

20

Škola molitve

Tema petog »sata« jest mogućnost zamišljanja, točnije pokušaji da se predoči biblijsku situaciju u svrhu duhovne koristi

Glavna tema: Ekonomija sreće

Zar doista nema alternative u krizi i depresiji? Je li profit dovoljno jamstvo blagostanja? Odgovore na ta i slična pitanja pokušava ponuditi znanstvena grana ekonomije nazvana ekonomija sreće. Iako nije novijeg datuma, u posljednje vrijeme, s aktualnim svjetskim kretanjima, ekonomija sreće istražuje što sve pridonosi sreći pojedinca. Može li se i u Hrvatskoj od nje ponešto naučiti? (I potres na Haitiju mnoge može ponukati na dodatni angažman i pomoć potrebitima u nevolji)

FOTO CARTA INTERNATIONAL

10 – 13

22

Književnost

Unterstadt

Roman Ivane Šojat-Kuči priča je o četiri naraštaja žena preko čijih se leđa lome velika povijesna zbivanja

24

Glazba

Sacrificium

Sramotno razdoblje povijesti glazbe koje su obilježili kastrati ovih je mjeseci ponovno u središtu pozornosti te otvara pitanje roditeljske odgovornosti

26

Film

Vrijedna pokajanja

Avatar i korizma potiču na otkrivanje filmskih junaka čije su ih odluke pokajanja i žrtve odvele u neizvjesnost

28

Sport

»Cibonina« proturječja
Košarkaški prvak Hrvatske, iako u brojnim financijskim i ostalim problemima, vodeća je momčad regionalne NLB lige i među 16 u Europi

Fotografija na naslovnici:
Zvonimir Atljeć

IMPRESSUM

Prilika – mjesečni magazin Glasa Koncila
Urednik: Branimir Stanić
Grafički urednik: Tomislav Kučko
Urednik fotografije: Zvonimir Atljeć
Izvršni urednik: Tomislav Šovagović
Lektor: Josip Sinjeri
Stručni suradnici: Branka Vučetić Atljeć, Zdenko Babić, Ivana Đurković, Gabrijela Kišček, Ivo Lovrić, Nikola Mesić, Jadranka Pavić, Domagoj Sajter, Davor Stanković, Mario Šoša
Novinari: Vlado Čutura, Tihana Mojsinović, Marija Samardžija, Ivan Tašev, Ivan Uldrijan
Mladi novinari suradnici: Damir Galić, Ivana Šimunić
Fotografi: Zvonimir Atljeć, Petar Atljeć, Mijo Marković, Ivan Hren
www.glas-koncila.hr
Za nakladnika: Nedjeljko Pintarić
e-pošta: prilika@glas-koncila.hr

posjeti

Nove biskupije

Zagrebačka crkvena pokrajina od 5. prosinca bogatija je za dvije nove biskupije: Sisačku i Bjelovarsko-križevačku. Iskristite prigodu, zaputite se na izlet prema novim katedralama: župnoj crkvi Uzvišenja Svetoga križa u Sisku, odnosno župnoj crkvi svete Terezije Avilske u Bjelovar. Crkva Svetoga križa u Križevcima bit će konkatedrala. Zaštitnici biskupija su sv. Kvirin i sv. Marko Križevčanin.

pročitaj

Sve o kumstvu

»Kumovi - svjedoci (Krst - potvrda - ženidba)« naziv je knjige Matije Berljaka, koja na 112 stranica, u izdanju Glasa Koncila, donosi odgovore na česta pitanja: Što znači biti kum na krštenju i krizmi? Kako stvoriti novi mentalitet koji gleda ispravno značenje kumova? Koji su uvjeti za tu pravu crkvenu službu? Tko sve može biti svjedok na vjenčanju?

TEMA S NASLOVNICE

Dr. Domagoj Sajter
fotografije Shutterstock

Kriza kao idealan ambijent za »generalku« i korjenite reforme

Revolucija tek započinje

S ”Čovječanstvo treba duboku kulturnu obnovu; treba ponovno otkriti one vrijednosti koje predstavljaju čvrsti temelj na kojemu graditi bolju budućnost za sve (...) Krizne situacije obvezuju na ponovno planiranje zajedničkoga puta ljudi. One osobito obvezuju na način života usmjeren trijeznosti i solidarnosti, s novim pravilima i oblicima obvezivanja pozivajući se s povjerenjem i hrabrošću na postignuta pozitivna iskustva, te odlučno odbacujući ona negativna

Papa Benedikt XVI.
u Poruci za Svjetski dan mira 2010.

vijet se protekle godine naveliko bavio ronilaštvom: istraživalo se dno mnogih ekonomskih sustava. I dok brojni ronionci već polako izranjaju i plivaju prema površini, u Hrvatskoj smo još uvijek nošeni poletom istraživačkog zanosa. Gotovo uvijek i u svemu kasnimo, pa tako kasnimo i u izronu. Redovito se promatra barometar - bruto društveni proizvod - i na temelju njegova rasta/pada zaključuje se ide li nam; zaranjamo li dublje ili izranjamo. Valjda će u bocama biti dovoljno zraka...

Zar zaista nema alternative?

Svaki je zaron (tj. kriza) prigoda za preispitivanje; što je kriza dublja, snažnija je i potreba za promjenama. Ako je krajem 1920-ih započela Velika depresija, sad se može govoriti o *Većoj depresiji*, nad kojom više brojni upitnici: Kakav je to ekonomski sustav u kojemu živimo? Mora li tako biti? Zar zaista nema nikakve alternative? I možda najvažnije: Ako ovakva ekonomija vodi u depresiju, kakva može odvesti u zadovoljstvo, blagostanje; u sreću?

U ovome vremenu popularno je, ako ne već i pomalo potrošeno, govoriti o krizi kao o prigodi te se redovito izvlači ona priča koja nastoji oskoliti malodušne time što u Kini jedna te ista riječ (*weiji*) označava i *krizu* i *prigodu* (što zvuči vrlo zgodno, ali je posve mašna zabluda i neistina, o čemu naširoko piše npr. V. Mair, profesor kineskoga sa sveučilišta u Pennsylvaniji). Štogod Kinezi rekli o tome, činjenica je da

je depresija upravo idealan ambijent za reforme, jer je i široka javnost tada osvijestila o potrebi promjena. Dakle opet reforme, uvijek i iznova reforme; još od stabilizacije jugoslavenskog dinara i famoznog tečaja »sedam za marku«, sve do trenutanih rasprava o osnivanju fondova za spas gospodarstva - *reforma* je stalna mantra na ustima vjerske političara. Ipak, aktualni zaron osvješćuje da hrvatski ekonomski mehanizam traži »generalku«, i promjene su zaista nužne, ali pravo je pitanje u kojem ih pravcu usmjeriti, čemu težiti?

Upravo u kontekstu ekonomske i društvene depresije buja i raste ekonomija sreće, znanstvena grana ekonomije koja nije nova, ali se u posljednje vrijeme naglo razvija. Ekonomija sreće istražuje koje ekonomske pojave (osim povećanja prihoda) pridonose sreći pojedinca. Teško je ne prenatglasiti važnost ovoga što je, tobože manje bitno, stavljeno u zagradu: *osim povećanja prihoda*; ta nije li skoro cijela ekonomska znanost, sa svim svojim granama i granicama, zapravo usmjerena ka povećanju bruto društvenog proizvoda (što se može promatrati kao povećanje prihoda na makro razini), odnosno povećanju dobiti poduzeća i plaća pojedinaca (povećanje prihoda na mikro razini)? Prema tome, gotovo sve što se u ekonomskoj znanosti radi u konačnici teži k povećanju prihoda (sirovine izraženo - k još više novca), o kojoj god razini govorili. Isključili se povećanje prihoda kao uzrok povećanja sreće građana, preostaje

li išta? Mnogi su učeni i manje učeni u povijesti isticali da novac nije ni jamstvo ni uzrok sreće: ekonomisti se na to nisu pretjerano obazirali. Objavom rezultata istraživanja Richarda Easterlina 1974. planet ortodoksnih ekonomista izbačen je iz orbite. Naime Easterlin je znanim metodama došao do rezultata koji ukazuju da sreća pojedinca

” Je li kriza načina života povezana s gospodarskom krizom? Teško ćemo odgovore na ta i slična pitanja, kao i poticaje na promjenu, dobiti isključivo od gospodarstva, financija, poduzetništva. Odgovore kao i poticaje za promjenu mentaliteta i stilova života treba tražiti negdje drugdje. Potrebno je da tržište, poduzetništvo i gospodarski napredak budu usko povezani s općim dobrom, etičkim viđenjem rada i poštivanjem čovjeka

Prof. dr. Stjepan Balaban
u HAZU-u 2009.

se građani unatoč tomu nisu osjećali ništa bitno sretnijima.

Valja pojasniti: sreća jest funkcija prihoda u situaciji kad osoba živi ispod razine ljudskog dostojanstva - onaj tko gladije bit će itekako sretniji ako dobije novac s kojim će kupiti hranu. No povećanje prihoda sa sobom nosi najmanje dva učinka koji su prepreka dugoročno pove-

materijalnih stvari samo privremeno, gotovo nikada trajno. Jednostavno, ljudi imaju nevjerojatno veliku moć prilagodbe na nove uvjete života, ali ta moć često »brani« povećanje sreće.

Drugi je učinak povećanje želja i očekivanja: onaj tko ima bicikl, želi automobil, a kad ga dobije, neće proći dugo dok ne poželji drugi, ali

” Sreća ima izrazito relacijsko svojstvo - promatra se u odnosu (relaciji) prema više i manje bližnjima. Pojedinač će svoju sreću ocijeniti u odnosu na društvo u kojemu živi

ne raste s porastom prihoda. Preciznije, pokazao je da se unutar pojedinice države, promatrano u određenom trenutku, bogatiji građani općenito osjećaju sretnijima, ali se na međunarodnoj razini građani »siromašnih« država nisu smatrali ništa manje sretnima od onih u vrlo »bogatim« zemljama. Zatim, analizirali su se promjena razine sreće u vremenu, rezultati pokazuju da sreća pojedinca uopće ne raste s porastom prihoda, pa se u SAD-u tijekom razdoblja od 25 godina (od 1946. do 1970.) u 30 istraživanja može promatrati rast BDP-a i razine životnog standarda od 60 %, ali

čanju sreće. Prvi je učinak prilagodbe: čim dobije neku stvar, čovjek se vrlo brzo na nju prilagodi, i ne prođe dugo dok ju ne počne smatrati samorazumljivom, nužnom, i ničim posebnom. Ona postaje zadana pretpostavka.

Prilagodba »standardu«

Primjerice donedavno je malo tko imao mobitel, i to neimanje se je smatralo standardom. Sada je teško zamisliti život prije tog stroja, povratak na staro čini se nemogućim, te se čovjek na novi standard prilagođava »u sekundi«. Proizlazi da je povećanje sreće zbog pribavljanja

više klase. Vlasnik 20-metarske jahte sanja 30-metarsku, a možda je i duboko depresivan jer mu prijatelji i kolege redom imaju veće jahte od njegove. Neprestano povećanje želja i očekivanja, odnosno iskonski materijalizam nužno vode do točke zasićenja: trenutka kada dodatni prihod više ne donosi bitno veću razinu sreće. Stoga bi se odnos sreće i prihoda mogao opisati krivuljom koja prikazuje rast sreće pri nižim razinama prihoda, ali u određenom trenutku nakon točke zasićenja (jedna analiza procjenjuje da se ta točka nalazi na oko 3.500 kn mjesečnih primanja po osobi) porast

POSTOJI RJEŠENJE: EKONOMIJA SREĆE

” **Zadovoljstvo siromahe
čini bogatašima;
nezadovoljstvo bogataše
čini siromasima**

Benjamin Franklin (1706. - 1790.)

EUROIZVJEŠTAJ

Najvažniji odnosi s obitelji

U nacionalnom izvještaju naslovljenu **Kvaliteta življenja u Hrvatskoj**, izrađenu i objavljenu u sklopu projekta **Monitoring kvalitete življenja u Europi** Europske zaklade za poboljšanje životnih i radnih uvjeta, objavljeni su rezultati ispitivanja zadovoljstva hrvatskih građana. Ispitanici su rangirali sljedeće kategorije s obzirom na to koliko su njima zadovoljni: materijalni status, zdravlje, postignuća u životu, odnosi u obitelji i s prijateljima, osjećaj fizičke sigurnosti, i prihvaćenost od okoline u kojoj žive. Pokazano je da su hrvatski građani najzadovoljniji odnosima s obitelji i prijateljima, čime se i u domaćem okruženju potvrđuje važnost odnosnih dobara.

prihoda ne prati adekvatan porast osobnog osjećaja sreće. Kad većina građana dosegne točku zasićenja, povećanje BDP-a više neće imati učinka na sreću pojedinca - tad i političarima na visokim razinama (kao nedavno Sarkozyju) biva jasno da je klasičan način izračuna BDP-a izgubio svoj smisao.

Sreća ima izrazito relacijsko svojstvo - promatra se u odnosu (relaciji) prema više i manje bližnjima. Pojedinač će svoju sreću ocijeniti u odnosu na društvo u kojemu živi, pa će tipični Slavonac reći: »Imam ispodprosječnu plaću za hrvatske prilike, daleko ispod one koju ima-

ju moji sunarodnjaci u Zagrebu ili Istri, ali sretan sam što uopće imam posao i što nisam nezaposlen kao mnogi moji prijatelji.«

Stajanje na mjestu

Easterlin o tome kaže: »Pri procjeni vlastite sreće čovjek se uspoređuje sa standardom ili normom koja je izvedena iz njegova prethodnog i postojećeg društvenog iskustva.« Posljedično, kad s vremenom prihod raste u cijeloj zajednici, pojedinac se ne mora osjećati osobito sretnijim upravo zbog relacijskog svojstva sreće, jer raste i norma (standard) s kojim se pojedinac us-

poređuje. Stoga porast BDP-a ne mora voditi k rastu zadovoljstva pojedinačnih građana, i sva stremljenja ekonomske politike koja teže k rastu BDP-a nisu ni približno unaprijed osuđena na aplauz naroda. Umjesto toga ekonomski je rast poput životinje koja se hrani tako što proždire samu sebe: rast prihoda povećava želje, a veće želje zahtijevaju veće prihode, i tako u krug. Psiholozi P. Brickman i D. T. Campbell to su prozvali *hedonističkom pokretnom trakom* - uzeli su pokretnu stazu (spravu za trčanje u vježbalištu) kao metaforu za učinak prilagodbe i povećanja želja. Naime osoba

može trčati na spravi, ali se svakim korakom pomiče i staza ispod nje, pa iako trči, ustvari, stoji na mjestu. Jednako tako čovjek trči za materijalnim dobrima i užicima; čim ih

dobije, odmah im se prilagodava i uzima ih zdravo za gotovo, povećavaju mu se želje i pravi novi korak. Pri svemu tome sreća se uopće ne mijenja, i što se tiče sreće, on, zapravo, stoji na mjestu. Štoviše, staza se često kreće brže no što čovjek može trčati, i on se trčeći na njoj može kretati i unatrag, odnosno bivati sve manje sretan. Gdje onda u ekonomiji tražiti sreću?

Ekonomija sreće nastoji integrirati dostignuća različitih društvenih znanosti, prije svega ekonomije, psihologije i sociologije. Kao iznimno važan čimbenik koji pridonosi sreći građana, a koji je u

BDP nije dovoljan

Europska komisija ocijenila je BDP nedovoljno sveobuhvatnom metodom da bi se samo uz pomoć nje ocijenila razvijenost nekog društva, te preporuča dodatne pokazatelje kojima bi se, osim klasičnog mjerenja BDP-a, trebao mjeriti i napredak u socijalnom i ekološkom području te na području kvalitete života. Upravo bi ekonomija sreće trebala dati odgovor na pitanje koji su ekonomski izvori sreće, blagostanja i zadovoljstva pojedinca, nakon što je većina razumjela da BDP taj izvor, očito, nije.

46.

mjesto od 111. zemalja svijeta zauzima Hrvatska kada je riječ o pokazatelju kvalitete života. Pokazala je to studija **Svijet u 2005.**, koju je proveo **The Economist Intelligence Unit**.

Zdravlje Porast

te dobri odnosi s prijateljima i okolinom ljudima su za sreću najvažniji, pokazala su mnoga istraživanja u drugim zemljama (novac je najčešće negdje iza 10. mjesta). To upućuje na veliku važnost socijalne i društvene dimenzije života.

Porast

sreće u Hrvatskoj u odnosu na 2003. i 2005. godinu zabilježen je u istraživanju koje je proveo Institut »Ivo Pilar«. Osječaj sreće i zadovoljstva hrvatskih građana, na ljestvici od 0 do 10, povećan je sa 7,12 (2003.) na 7,80 (2005.).

Splicani

su, prema županijskim istraživanjima Hrvatskog ureda Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) iz 2006. godine, najsretniji hrvatski građani, slijede ih Istrani, a najmanje su sretni stanovnici Bjelovarsko-bilogorske i Osječko-baranjske županije.

ekonomiji prethodno bio potpuno zanemaren, pojavljuju se **odnosna dobra**. Među prvima ih spominju talijanski ekonomist B. Gui (1987.) i američka politologinja C. Uhlaner (1989.). Odnosna su dobra izraz relacijske naravi sreće, a otkrivena su uslijed traganja za odgovorom na pitanje kako utječe kvaliteta međuljudskih odnosa na ekonomske rezultate i individualnu sreću. Ako psiholozi (npr. R. Baumeister i M. Leary, 1995.) tvrde da ljudi imaju osnovnu potrebu za društvenim odnosima, postavlja se pitanje kako se čovjekova društvenost odražava na ekonomske pojave.

Brojna istraživanja pokazuju kako sreća ne ovisi (ili ovisi samo uvjetno) o visini prihoda; s druge strane mnogi znanstvenici pokazuju da subjektivno zadovoljstvo pojedinca ovisi o opsegu korištenja odnosnih dobara. Odnosna dobra su ona koja nastaju u zajedništvu (odnosu) s drugima: dovoljna su i dvojica da bi nastalo odnosno dobro; pojedinac sam ne može ni stvoriti, ni konzumirati odnosno dobro.

Da bi »običan« odnos prerastao u odnosno dobro, on treba imati (barem) sljedeća obilježja: neanoničnost i autentičnost. Neanoničnost proizlazi iz toga što se osobe moraju poznavati da bi stvorile odnosno dobro. Identitet je važan: čovjek može biti okružen stotinama i tisućama ljudi, ali svejedno ne poznavati ni jednog od njih, i u svojoj masi može se osjećati potpuno otuđen. Čini se kao da je u društvu, ali je, zapravo, sasvim sam. Također osoba može sama otići na utakmicu ili na koncert, biti dijelom prepunog stadiona, uživati u zajedničkom iskustvu, no ako ondje ne poznaje nikoga, i ni sa kim ne prozbori niti riječ, ne može se reći da je uživala odnosno dobro.

Bogatstvo odnosnim dobrima

Kaže li se kako odnosno dobro mora biti autentično, to znači da mora biti iskreno, nepatvoreno, i neinstrumentalizirano. Pojasnit će se na primjeru: umjesto ručati sam, na ručak se može otići i s kolegom. Ako bilo tko od njih na taj obrok ide sa kakvom skrivenom namjerom, tj. sa željom instrumentalizirati taj odnos na bilo koji način, ne može se govoriti o odnosnom dobru. Ručak kojemu je cilj za vrijeme objeda ugovoriti kakav posao, instrument je interesa sudionika; tad se ne može govoriti o iskrenosti, jer sudionicima primarni interes nije sam odnos kao takav već posao, pa ne postoji ni odnosno dobro. Proizlazi da je odnosno dobro

» Premda nije mlada, ekonomija sreće još je u povojima i nema potpune odgovore na pitanje što čovjeka čini sretnim, a pitanje je hoće li ikada i imati konačna rješenja. Unatoč tomu već sad postoje naznake u kojem pravcu (ne) treba voditi gospodarstvo, odnosno već postoje odgovori što građane (ne) čini sretnima

nemoguće izravno kupiti, jer novac nosi materijalni interes i narušava iskrenost odnosa.

Ipak, odnosno se dobro može »kupiti«, ali neizravno. Evo primjera: Poslodavac zaposleniku nudi izmjenu radnog ugovora: povećanje radnog vremena za 50 % (s osam sati dnevno na 12 sati dnevno), i za uzvrat povećanje neto plaće za 80 % (s 3.000 kn na 5.400 kn). Zaposleniku je sasvim jasno da bi pristankom potpuno izgubio mogućnost stvaranja i potrošnje odnosnih dobara (bilo u obitelji, kakvoj udruzi, s prijateljima, u sportskom klubu, ili drugdje), i odlučuje odbiti ponudu. Što je učinio? »Kupio« je odnosno dobro za 2.400 kn, tj. za iznos razlike veće i manje plaće. Donedavno takav postupak ne bi bio predmetom ekonomske analize i označili bi ga kao iracionalnog (porast plaće je bitno veći nego porast satnice, pa je nerazumno ne prihvatiti ovakvu ponudu), te bi ga tradicionalni ekonomisti prepustili psiholozima. Ekonomija sreće vraća taj postupak u domenu ekonomista: zanemarivanje odnosne dimenzije čovjeka kao njegove fundamentalne odrednice može bitno narušiti vjerodostojnost ekonomske analize.

Osnovni izvor za stvaranje i potrošnju odnosnih dobara je vrijeme.

Premda se odnosna dobra mogu kreirati i na radnome mjestu (poznate su prednosti timskog rada u odnosu na individualni rad, jasno - ovisno o naravi posla), ipak, češće ih se može promatrati izvan radnog mjesta: u obitelji, susjedstvu, župi, lokalnoj zajednici, udrugama, i neformalnim grupama. Za stvaranje odnosnih dobara u tim okruženjima prije svega je potrebno vrijeme. Stoga su duljina radnog tjedna (npr. reguliranje rada nedjeljom), broj slobodnih dana i duljina godišnjeg odmora izravno povezani s mogućnošću proizvodnje i potrošnje odnosnih dobara. Dulji radni dan i radni tjedan te manji broj državnih praznika i blagdana može djelovati na veću proizvodnost materijalnih dobara, ali isto tako djeluje na manju proizvodnost odnosnih dobara. U Hrvatskoj je poznato tzv. spajanje praznika - pojava kad radnici uzimaju nekoliko dana godišnjeg odmora i spajaju ih s državnim praznicima i vikendima, i na taj način produljuju vrijeme odmora. To je, zapravo, najobičnija »kupovina« odnosnih dobara. Ako radnici pri tom ne čine ništa nelegalno, zašto se ta pojava gotovo uvijek promatra sumnjičavo i u negativnom kontekstu? Nije li radnik vlastan tražiti vlastitu sreću?

Zbog svega navedenog valja biti oprezan kad se govori o »siromašnim« državama, jer su građani tih država itekako bogati: bogati su odnosnim dobrima. S druge strane, »bogat« države, zatvorene u glorifikaciji egoističnog individualizma, siromašne su odnosnim dobrima. Nakon što se prijedbe razina temeljnih ljudskih potreba, postavlja se pitanje tko je uopće u ovom svijetu bogat, a tko siromah?

Premda nije mlada, ekonomija sreće još je u povojima i nema potpune odgovore na pitanje što čovjeka čini sretnim, a s obzirom na prevrtljivu čovjekovu narav pitanje je hoće li ikada i imati konačna rješenja. Unatoč tomu već sad postoje naznake o tome u kojem pravcu (ne) treba voditi gospodarstvo, odnosno već postoje odgovori što građane (ne) čini sretnima. Stoga, znamo li da na »razvijenom« Zapadu (pa i u Hrvatskoj) postoji epidemija bolesti depresije, ako se istodobno traži izlazak iz ekonomske krize i građane nastoji učiniti sretnima, onda valja osluškivati i nova postignuća na području ekonomije. Nedavno su u jednome članku B. Frey i A. Stutzer (ekonomisti sa sveučilišta u Zürichu) napisali: »Revolucija sreće u ekonomiji tek započinje.« Neka joj bude sa srećom! ■

Brojna istraživanja pokazuju kako sreća ne ovisi (ili ovisi samo uvjetno) o visini prihoda

» Svijet je shvatio da ekonomija ne može dati dobre rezultate ako se temelji samo na osobnome interesu pojedinaca. Sada smo snažno svjesni da smo jedni s drugima povezani. U ekonomskoj znanosti sve se više provlače dimenzije blagostanja, one koje se ne dosežu isključivo materijalnim sredstvima, one koje se ne mogu kupiti u supermarketu ili kupiti s ulaznicom za koncert

Dr. Benedetto Gui
u Glasu Koncila 2008.

» Ova recesija bila je divna prilika da se zaustavimo, da ekonomiju postavimo na druge temelje, kako bi rad bio područje gdje će čovjek priskrbivati svoj kruh svagdašnji, gdje će najbolje ostvarivati svoje talente, oplemenjivati ih i vraćati dio bogatstva u zajednicu u kojoj živi. Nažalost, to se ne događa

Prof. dr. Elza Jurun
s Ekonomskog fakulteta u Splitu u Glasu Koncila 2009.

Easterlinov paradoks doveo do lavine reakcija koja je pokazala da je imao pravo

■ Većinska struja ekonomskih stručnjaka i analitičara sve donedavno smatrala je samorazumljivim da je promjena prihoda najvažniji čimbenik koji utječe na sreću pojedinca i blagostanje društva. Najveći dio napora ekonomista u gotovo svim područjima bio je u konačnici usmjeren k povećanju prihoda, bilo pojedinca, tvrtke, ili države. Richard Easterlin, američki ekonomist, svojim je istraživanjem objavljenim 1974. pokazao da povećanje prihoda ne mora voditi k sreći pojedinca, čime je izazvao buru reakcija i lavinu novih istraživanja, koja su većinom potvrdila njegove nalaze. Pojava da pove-

ćanje prihoda ne vodi povećanju sreće otad se naziva Easterlinovim paradoksom. Easterlin je prije svega učinio iskorak k uklanjanju stereotipa da je sreća ekonomski nemjerljiv fenomen: individualna samoprocjena razine vlastite sreće može biti sasvim kvalitetan objekt istraživanja. Suprotno očekivanom, percepcija sreće pojedinca ne ovisi o njegovu trenutnom raspoloženju, jer su ljudi općenito u stanju izdici se iznad dnevnih poteškoća i procijeniti »opću« razinu sreće u određenom razdoblju života. Easterlin referira istraživanja koje se provodilo na način da se od ispita-

nika tražila procjena razine osobne sreće, pa su se ista pitanja ponovila za dva tjedna, i opet za šest mjeseci - rezultati su bili gotovo identični za sva tri razdoblja. Pojava te i sličnih studija neizbježno je dovela mnoge pred zid sljedećim pitanjem: Ako se golem napor ulaže u povećanje prihoda, odnosno ako je na državnoj razini gotovo sve usmjereno k povećanju BDP-a, a sve to ne vodi povećanju sreće građana, što nam je onda činiti? Ekonomija sreće bavi se upravo time: istražuje koje ekonomske pojave pridonose sreći pojedinca, osim prihoda.

Ekonomija zajedništva

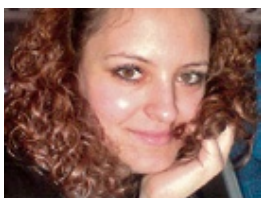
■ Fenomen ekonomije zajedništva izniknuo je u Pokretu fokolara, koji je utemeljila Chiara Lubich. Prvotno je nastao u praksi, u realnome ekonomskom svijetu, a tek poslije je postao objektom znanstvenih istraživanja. Po načelima ekonomije zajedništva u svijetu danas djeluje oko 750 poduzeća (u Hrvatskoj desetak među kojima je i automehaničarska radionica prikazana na naslovnici), i nekoliko stotina tisuća kućanstava. Pod osobnim dojmom rastuće nejednakosti među ljudima i među narodima Chiara Lubich 1991. godine predlaže koncept nove ekonomije, koja bi se temeljila na novim odnosima i na zajedništvu. Ta ideja odupire se kulturi koja svodi međuljudske odnose na izmjenu interesa, a težnje čovjeka svodi na traženje većeg prihoda. U ekonomiji zajedništva postoji uvjerenje da se, unatoč svojim egoističnim porivima, čovjek ostvaruje u zajedništvu s drugima, u davanju i bezinteresnom otvaranju drugome, što dovodi do uzajamnosti (reciprociteta); te da čovjek ima potrebu u svakome svojem djelu tražiti značenje koje nadilazi njegovu svrhovitost i utilitarnu vrijednost. Umnogome se može promatrati kao praktična provedba socijalnog nauka Crkve, no u njoj sudjeluju ne samo katolici već i osobe drugih vjera i uvjerenja.

ISPUNJENOST

Odnosna dobra

■ Odnosna dobra su neopipljiva, nematerijalna dobra; nisu ni proizvodi ni usluge. Kao takva ne nalaze se ni u jednom popisu imovine, ali o njima uvelike ovisi »bogatstvo«, odnosno sreća pojedinca. Tek odnedavno uvažena su na području ekonomije. To su ona dobra koja čovjek ne može uživati sam, i kao takva mogu biti proizvedena i potrošena jedino u sudjelovanju s drugima u nekoj zajedničkoj aktivnosti. To može biti bilo kakav oblik djelovanja na dobrovoljnoj osnovi: u obitelji, župi, lokalnoj zajednici, nevladinim udrugama, kulturno-umjetničkim društvima i neformalnim grupama (npr. ekipa za mali nogomet, roštilj sa susjedima, vožnja biciklom s prijateljem, i sl.). Premda se čine besplatnima jer ne iziskuju izravan novčani trošak, odnosna dobra imaju prilično visoku cijenu. Primjerice, »jeftinije« je otići na kavu sam nego s kolegom (makar svatko plaćao svoj račun); kava s kolegom će potrajati duže (a to se vrijeme moglo utrošiti na nešto drugo), a za dijalog je potrebno i slušati, i to ne samo o lijepim stvarima nego i o problemima, traumama... Jednostavnije je nositi se samo s vlastitim poteškoćama, a ne još slušati i tuđe te tako nositi i dio njih. No, odnosna dobra imaju brojne blagotvorne učinke: prema psihologu A. Carru »osobe koje imaju šire društvene mreže i jače sveze s članovima tih mreža imaju bolje fizičko i mentalno zdravlje, manje bolesti, manje depresije, i brže se oporavljaju od fizičkih bolesti i psiholoških problema« (Positive psychology, 2004.).

RAZGOVOR

” Neki znanstvenici tvrde da je moć utjecaja na sreću ograničena, tj. kako je 50% sreće predodređeno genima, dok je u potpunosti na nama samima, tj. pod našim nadzorom

Anita Frajman-Jakšić
asistentica na Ekonomskom
fakultetu u Osijeku

Sretni bi ljudi trebali biti u središtu interesa svake države

■ Anita Frajman-Jakšić, asistentica na Ekonomskom fakultetu u Osijeku, priprema doktorsku disertaciju na temu ekonomije sreće.

Koliko je opravdano povezivati sreću, kao stanje pojedinca, s ekonomijom?

Pogledamo li ostala područja znanosti, poput psihologije, sociologije, religije, filozofije i drugih, možemo uočiti kontinuiranu prisutnost istraživanja i uvažavanja sreće. Sreća je za ekonomiju relativna novost jer ruši temelje/motive bogatstva i preispituje važnost BDP-a kao glavne okosnice razvoja društva. Na osnovu samih podataka o BDP-u ne može se zaključiti kako ljudi doista žive te jesu li sretni. Iako je formula sreće nedostižna, to ne znači da istraživanje čimbenika sreće s ekonomskog stajališta nije opravdano i napose nužno; ako više novca nije jednako povećanju sreće, s pravom se onda i ekonomska misao treba zapitati što povećava i uopće utječe na sreću ljudi.

Zašto je sreća važna za ekonomiju?

Sretni bi ljudi zasigurno trebali biti u središtu interesa svake države. Opće je poznato (i medicinski dokazano) da su sretni ljudi zdraviji te samim time i duže žive. Nadalje oni ostvaruju bolje socijalne kontakte, veseliji su, te time i motivirani zaposlenici, što je imperativ svake tvrtke. Podrazumijeva se da želimo biti okruženi sretnim, nasmjanim i optimističnim ljudima, jer to povećava i sreću nas samih. U konačnici, ima nešto i u poslovcima »smijeh je najbolji lijek«; za pojedinca, ali i za ekonomiju u cjelini. Neki znanstvenici tvrde da je moć utjecaja na sreću ograničena, tj. kako je 50 % sreće predodređeno genima, dok je ostatak u potpunosti na nama samima, tj. pod našim nadzorom. Ovdje važnu ulogu ali i odgovornost treba uvidjeti i država, osiguranjem uvjeta za sreću građana i, prije svega, dostoj-

anstvenih uvjeta života. Sreća je, baš kao i smijeh, zarazna, čime se postiže njezino umnažanje unutar države. Biste li radije živjeli i radili u zemlji sa sretnijim građanima ili u onoj s depresivnim građanima, koju, posljedično, prati velika stopa samoubojstava i korištenja antidepresiva? Odgovor je prilično jednostavan i logičan. Upravo stoga sreća polako dobiva sve više na značenju te i ekonomski i politički autoriteti uočavaju važnost izučavanja sreće i osiguranja uvjeta za ostvarenje iste, jer se ona novcem, antidepresivima i standardom ne može kupiti.

Koje su najsretnije zemlje u svijetu i Europi?

Porastom popularnosti izučavanja sreće, raste i broj istraživanja koji pomoću individualnih upitnika mjere sreću te na taj način rangiraju zemlje svijeta. Na taj se način razvijaju alternativni pokazatelji razvoja društva; postoji indeks sreće, bruto nacionalna sreća (BNS kao alternativa BDP-u), indeks sreće planeta, itd. Prema Svjetskoj bazi sreće pri samu su vrhu već godinama europske zemlje Danska, Island i Švicarska, dok su najsretniji stanovnici Zimbabvea, Toga i Tanzanije. Hrvatska se zajedno s Hong-Kongom, Južnom Afrikom, Uzbekistanom nalazi u sredini, tj. U prvoj polovini ljestvice (67 - 70 mjesta od 148 zemalja obuhvaćenih istraživanjem). Kontinuirano dobar plasman skandinavskih zemalja često se objašnjava tzv. nordijskim modelom (Danska, Švedska, Finska, Norveška i Island), koji, prije svega, označava izuzetno dobro razvijena socijalna politika, s visokim transfernim davanjima (realokacija dohotka), aktivno sudjelovanje građana u stvaranju zajedničkog identiteta, sigurnost zapošljavanja te razvijeno civilno društvo. Takav model postao je predmetom izučavanja mnogih zemalja, od kojeg i Hrvatska može i treba štošta naučiti, posebice uzme li se u obzir da čak 2/3 građana Hrvatske s pesimizmom promatra budućnost.